การปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่าง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท–ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง

ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทสรุปของโครงการวิจัย *"การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย"* ซึ่งต้องการค้นหาผลสรุปของการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว 4 กลุ่ม คือ ลาวโซ่งหรือไทดำจากเดียนเบียนฟูและเซินลาประเทศเวียดนาม ลาว 3 กลุ่มจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ ลาวพวนจากแขวงเชียงขวาง ลาวเวียงจากเมืองเวียงจันทน์และพื้นที่ใกล้เคียงและลาวครั่ง หรือลาวคัง จะเมืองหลวงพระบางและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งอพยพเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่ปลายรัชสมัยกรุงธนบุรี ถึงต้นรัตนโกสินทร์ เพื่อตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง เนื่องจากพื้นที่ต้นกำเนิดและพื้นที่ตั้งถิ่นฐานในภาคกลางปัจจุบัน มีความแตกต่างทางด้านรูปพรรณสัณฐานภูมิประเทศ และทรัพยากรชีวภาพ เป็นเหตุให้เกิดคำถามวิจัยที่ต้องการความสัมพันธ์ของหลากหลายเนื้อหาในการปรับตัวและวิถีชีวิตในระบบนิเวศใหม่ โดยเน้นมรรควิจัยด้วยการศึกษา สำรวจ และสัมภาษณ์ เพื่อค้นหาคำตอบในการปรับตัวด้านระบบนิเวศ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมและลงลึกถึงเนื้อหาของผังหมู่บ้าน และเรือนพื้นถิ่น ผลของการศึกษาวิจัยได้ค้นพบว่า การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในลุ่มน้ำภาคกลางมีความเหมือนจากผลกระทบจากการพัฒนาด้านการเกษตรที่เน้นการผลิตข้าวส่งเป็นสินค้าออก ซึ่งมีผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อภูมิปัญญาในการเลือกพันธุ์ข้าว ระบบการทำนา ประเพณีและวัฒนธรรมข้าวจางหาย จากผลของการลดลงของเวลาในการพักช่วงของการผลิต สภาพกายภาพหมู่บ้านแปรไปตามปัจจัยทางเศรษฐกิจการเกษตร เรือนเปลี่ยนแปลงตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป การปรับตัวในวิถีชีวิตที่เป็นนามธรรม เช่นความเชื่อของลาวพวน ลาวเวียง และลาวครั่งมีผลกระทบน้อย เพราะอยู่ในวัฒนธรรมหลักเดียวกันกับคนไทยในพื้นที่ แต่ลาวโซ่งซึ่งไม่ได้มีการนับถือศาสนามาก่อน นับถือแต่ผีเปิดรับวัฒนธรรมหลักด้านศาสนาและความเชื่อทั้งจากพุทธและคริสต์ เรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ถูกครอบงำด้วยเรือนไทยและประเพณีในแง่ของรูปทรง แต่แผนผังเรือนยังคงยึดถือตามระบบชีวิตเดิมเป็นส่วนใหญ่ การธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มมีน้ำหนักต่างกัน เริ่มจากลาวโซ่ง ลาวพวน ลาวครั่งและลาวเวียงธำรงไว้ได้น้อยที่สุด

คำสำคัญ : ลุ่มน้ำภาคกลาง ลาวโซ่ง ลาวพวน ลาวเวียง ลาวครั่ง

.indd 201 20/12/2555 23:05:26

บทนำ

จากการศึกษาภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว และการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มที่มาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทยและการศึกษาลงรายละเอียดเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว 4 กลุ่ม คือ ลาวโซ่ง หรือไทดำที่ตั้งถิ่นฐานในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี มีถิ่นต้นกำเนิดในเดียนเบียนฟูและเชินลา ประเทศเวียดนาม พวน (ลาวพวน หรือไทพวน) ที่ตั้งถิ่นฐานในอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี มีถิ่นต้นกำเนิดในแขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ลาวเวียงที่ตั้งถิ่นฐานในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และอำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีถิ่นต้นกำเนิดในเมืองเวียงจันทน์ และลาวครั่ง (ลาวคั่ง/ลาวคัง) ที่ตั้งถิ่นฐานในอำเภอห้นคา และอำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท มีถิ่นต้นกำเนิดในเมืองหลวงพระบางและพื้นที่ใกล้เคียง ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทธรรมชาติ บริบทสรรค์สร้างและวิถีชีวิตและความแปรเปลี่ยนและปัจจัย ตลอดจนการปรับตัวของวิถีชีวิตในระบบนิเวศใหม่ การปรับตัวของวิถีชีวิตตามนโยบายเศรษฐกิจสังคมของภาครัฐ การปรับตัวและแปรเปลี่ยนของผังกายภาพของหมู่บ้าน เรือน และภูมิปัญญาในการดำรงชีพในพื้นที่ใหม่ โดยการศึกษาผสานแบบบูรณาการ หรือการศึกษาแบบองค์รวม ซึ่งเชื่อมโยงปัจจัยประเด็นต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน เพื่อสรุปคำตอบที่ค้นพบจากการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ทั้ง 4 กลุ่ม

ข้อตกลงเบื้องต้น

การสืบค้นจาก “กมชนเผ่า (2008)” ซึ่งอ้างใน เกรียงไกร เกิดศิริ (2553: 47) ได้จำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโดย เรียกเป็นชนชาติ 3 กลุ่ม คือ ชนชาติลาวลุ่ม หมายถึงคนลาวที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตพื้นที่ราบต่ำ ประกอบด้วย 12 ชนเผ่าคือ ลาว พวน ลื้อ ไทดำ ไทแดง ไทขาว ไทเมี้ย ไทเหนือ ไทยี่ ยั้ง และแซก **ชนชาติลาวเทิง** หมายถึงคนลาวที่ตั้งถิ่นฐานในเขตลาดภูเขา และที่ราบสูงชัน **ชนชาติลาวสูง** หมายถึงคนลาวที่ตั้งถิ่นฐานในเขตภูดอยที่สูงชัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า การจำแนกกลุ่มชนเผ่า ตาม “กมชนเผ่า (2008)” กำหนดทั้งลาวโซ่ง (ไทดำ) พวน ลาวเวียงและลาวครั่ง (จัดอยู่ในกลุ่มลาว) อยู่ในชนชาติลาวลุ่ม ซึ่งจำแนกกลุ่มตามลักษณะของรูปพรรณสันฐานของแหล่งที่ตั้งของกลุ่มชน แต่ในข้อเท็จจริงจากการสำรวจภาคสนาม ความหมายของเขตที่ราบต่ำตามรูปพรรณสัณฐานทางภูมิศาสตร์จริงๆ คือกลุ่มลาวเวียง (เวียงจันทน์) และลาวครั่ง (หลวงพระบาง) แต่เมื่อสืบค้นกลุ่มพวนในเชียงขวาง ได้พบว่า แขวงเชียงขวางมิได้มีลักษณะรูปพรรณสัณฐานของที่ราบต่ำเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ทางธรณีวิทยาที่เป็นทวิลักษณ์ ที่มีทั้งพื้นที่ราบต่ำ และพื้นที่ภูเขา และลาดเนินเขาในแขวงเชียงขวางเดียวกันในทำนองเดียวกับ ลาวโซ่ง หรือไทดำ ในเดียนเบียนฟูและเชินลา ประเทศเวียดนาม ที่มีรูปพรรณสัณฐานทางธรณีวิทยาและระบบนิเวศที่ใช้เป็นทวิลักษณ์เช่นเดียวกันคือมีทั้งพื้นที่ภูเขาสูง ที่ลาดเนินเขา ผสมผสานกับที่ราบต่ำในเขตลุ่มน้ำ ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจในผลสรุปของการสืบค้นเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น จึงได้แสดงตารางที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวทั้ง 4 กลุ่ม กับระบบ

นิเวศและวิถีชีวิต โดยจำแนกให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง แหล่งที่ตั้งดั้งเดิม แหล่งที่ตั้งใหม่ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง ลักษณะทางธรณีวิทยาและระบบนิเวศของแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา และกลยุทธการปรับตัวแบบพื้นฐานของทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่ผลสรุปของการศึกษาวิจัยต่อไป

ภาพที่ 1: แหล่งที่ตั้งของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวทั้ง 4 กลุ่มที่เป็นกรณีศึกษาทั้งในลุ่มน้ำภาคกลางของไทย ในสปป. ลาว และในเวียดนาม

ที่มา: ดัดแปลงจาก Google maps เข้าถึงเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2555

ตารางที่ 1: แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ระบบนิเวศ และวิถีชีวิต

ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์	แหล่งที่ตั้งดั้งเดิมและแหล่งที่ตั้งในลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย	ลักษณะธรณีสัณฐานและระบบนิเวศ	กลยุทธการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม
ลาวโซ่ง (ไทดำ)	- เดียนเบียนฟูและเชินลา ประเทศเวียดนาม - บ้านเขาย้อย และบ้านหนองปรง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี - บ้านหนองสองห้อง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	- ภูเขาสูง ขาดแคลนทุ่งราบ มีที่ราบในหุบเขา และที่ราบริมแม่น้ำเล็กน้อย - ภูเขา เนินเขา และที่ราบระหว่างหุบเขา มีแหล่งน้ำจากแม่น้ำเพชรบุรี และลำน้ำสายรอง - พื้นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำธรรมชาติ และระบบจัดการน้ำจากภาครัฐที่อุดมสมบูรณ์	- ทำนาแบบขั้นบันได บนภูเขาและไหล่เขา อุดมด้วยภูมิปัญญาในการจัดการน้ำจากภูเขา - ทำนาบนพื้นราบ ทำไร่ ในอดีตปลูกฝ้ายทอผ้าย้อมคราม แต่ปัจจุบันเลิกทำแล้ว - เดิมทำนา ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่เปลี่ยนเป็นสวนยกร่อง ปลูกพืชหลากหลาย เช่นเดียวกับชุมชนไทยที่อยู่รายรอบ
พวน (ลาวพวน)	- เมืองแปกและเมืองคูน แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว - บ้านมะขามล้ม บ้านรางบัว/ บ้านโคกโก อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี - บ้านวังรอ อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์	- แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ 1. ภูเขาและเนินเขาที่อุดมไปด้วยต้นแปก (ต้นสน) มีแหล่งน้ำ ธรรมชาติไหลผ่าน 2. ที่ราบลุ่มริมน้ำ ที่รายล้อมด้วยเนินเขา และภูเขา - ที่ราบลุ่มริมแม่น้ำสุพรรณบุรีที่ประสบปัญหาน้ำหลากและน้ำท่วมทุกปี - ที่ราบลุ่ม มีระบบชลประทานของรัฐเข้าถึงพื้นที่	- ทำนาแบบขั้นบันได ส่วนใหญ่บนลาดเนินเขา โดยอาศัยภูมิปัญญาการผันน้ำทั้งจากที่ต่ำไปบนที่สูงกว่าและการผันน้ำจากภูเขา เลี้ยงปศุสัตว์ เลี้ยงปลาในนา - ทำนาแบบนาดำปีละ 1 ครั้ง โดยอาศัยน้ำฝน เลี้ยงปศุสัตว์บนลาดเนินเขา - เคยทำนาปี แต่ปัจจุบันปรับเป็นทำนาหว่านแบบนาปรัง ทำประมงน้ำจืด - เคยทำนาปี ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นนาปรัง ทำไร่ นาสวนผสม
ลาวเวียง	- บ้านหัวห้า เมืองหาดทรายฟอง และบ้านดอนนูน เมืองเวียงจันทน์ - บ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี - บ้านจร้าเก่า อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี	- ที่ราบลุ่มริมแม่น้ำโขง มีภาวะน้ำล้นตลิ่งเป็นบางช่วงเวลา - ที่ราบลุ่มทางทิศตะวันออกของแม่น้ำแม่กลอง มีคลองวัดคงคาและคลองตาคตไหลผ่าน - พื้นที่เป็นที่ดอน มีแหล่งน้ำและคูคลองธรรมชาติในพื้นที่	- ทำนา ทำสวน ประมง - ทำนา ทำสวน เลี้ยงปศุสัตว์ ปัจจุบันภาครัฐส่งเสริมอุตสาหกรรมในพื้นที่ ทำให้คนบางส่วนมีอาชีพจ้างในภาคอุตสาหกรรม - ทำนา ทำสวน
ลาวครั่ง (ลาวคั่ง/ลาวคั่ง)	- หลวงพระบาง - บ้านกุดจอก อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท - บ้านเนินขาม อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท	- หมู่บ้านเกาะตัวอยู่สองฟากของแม่น้ำโขงที่ตลิ่งสูงชัน มีภูเขาป่าทึบ และที่ราบระหว่างหุบเขาเล็กน้อย - ที่ราบกว้างใหญ่ มีน้ำธรรมชาติ ผนวกกับระบบชลประทานของรัฐ - พื้นที่ดอน ระบบการจัดการน้ำ ยังใช้ระบบน้ำฝนเป็นหลัก	- ทำนา ทำไร่ ค้าขาย และมีภูมิปัญญาสำคัญคือการทอผ้า (จก ขิด มัดหมี่) ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของลาวครั่ง หรือลาวหลวงพระบาง - ทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง มีช่างฝีมือในการทอผ้าที่มีพัฒนาการสูงเป็นผลิตผลหัตถกรรมสำคัญของพื้นที่ - ทำนาปีละครั้ง อาศัยน้ำฝน ยังมีการสืบทอดภูมิปัญญาในการทอผ้าตามแบบแผนของผ้าจากหลวงพระบาง

การสืบค้นและวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลสรุปของการศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทยเพื่อตอบโจทย์หรือคำถามที่เกี่ยวกับการปรับตัวในบริบทที่มาตั้งถิ่นฐานใหม่ในเนื้อหาต่างๆ ดังนี้ คือ

การปรับตัวในระบบนิเวศ

ในบริบทของลุ่มน้ำภาคกลาง ซึ่งมีความแตกต่างไปจากพื้นที่อีสาน และสปป.ลาวอย่างมากมาย ทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวมีความแปรเปลี่ยนไปเป็นอย่างไร? เพราะเหตุใด?

การปรับตัวในวิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจ

ทรัพยากรทางชีวภาพในบริบทใหม่ทำให้เกิดการปรับตัวเพียงไร? ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และการดำรงชีพเพียงไร?

การปรับตัวของภูมิปัญญาพื้นถิ่น

ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการดำรงชีพยังคงอยู่ในวิถีชีวิตหรือไม่? เพียงไร? มีความแปรเปลี่ยน หรือมีภูมิปัญญาใหม่เพื่อการปรับให้วิถีชีวิตและระบบนิเวศมีความสมดุลหรือไม่? เพียงไร?

การปรับตัวทางกายภาพที่แสดงออกกับผังหมู่บ้านและเรือน

หมู่บ้านและเรือนไท-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง มีความเหมือนหรือต่างไปจากหมู่บ้านและเรือนไท-ลาวในสปป.ลาวอย่างไร?

การปรับตัวของเรือนและสภาพแวดล้อม

แนวโน้มในอนาคตของเรือน และชุมชนไท-ลาวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางจะเป็นอย่างไร?

ตามกรอบของการสืบค้นการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวทั้ง 4 กลุ่ม 5 ประเภทตามกล่าวข้างต้นนี้ แต่ละกลุ่มมีทั้งความเหมือนและความต่างในการปรับตัวเฉพาะกลุ่ม เนื่องจากอิทธิพลของสังคม วัฒนธรรมของกลุ่มชนที่รายรอบซึ่งมีทั้งไทยสยาม และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในพื้นที่ ในลักษณะพหุชาติพันธุ์ ดังนั้นนอกจากการปรับตัวตามกรอบทั้ง 5 แล้ว ยังพบว่าอิทธิพลจากภายในกลุ่มชาติพันธุ์เองก็มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและความเชื่อในระดับหนึ่งด้วย ดังนั้นเนื้อหาในการวิเคราะห์รายละเอียดของบางกลุ่ม จำเป็นต้องมีกรอบรองนอกเหนือจากกรอบใหญ่ทั้ง 5 กรอบ คือ อิทธิพลจากภายในกลุ่มเองเพิ่มเข้ามาด้วย โดยเฉพาะกลุ่มลาวโซ่งและลาวครั่งซึ่งจะเสนอในรายละเอียดของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป

ลาวโซ่ง

ลาวโซ่งหรือไทดำคือกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวที่ปัจจุบันมีกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแผ่นดินไทยรวมกับชนอีกหลายหมู่เหล่า นับตั้งแต่ชนหมู่นี้พลัดพรากจากสิบสองจุไทที่เป็นถิ่นฐานดั้งเดิม อพยพเข้ามาสู่แผ่นดินไทยเนื่องจากภัยสงครามตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เป็นเวลากว่า 200 ปี โดยมีหลักแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานอย่างเข้มข้นในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง

การที่ลาวโซ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแผ่นดินไทย หมายถึงการเผชิญกับสถานภาพใหม่สองสถานะ คือสถานะไพร่ในทางสังคม และการเผชิญกับสภาพแวดล้อมของถิ่นฐานใหม่ในลุ่มน้ำภาคกลาง พร้อมกับการรายล้อมด้วยบริบททางวัฒนธรรมใหม่คือวัฒนธรรมไทย แต่อย่างไรก็ตามภายหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ระบบไพร่และทาสถูกยกเลิก ยังผลให้ลาวโซ่งทั้งมวลพ้นจากสถานะไพร่สู่ความเป็นไทแก่ตัว ไม่ต้องอยู่ใต้สังกัดของมูลนาย สามารถเลือกประกอบอาชีพได้โดยอิสระ และมีเสรีในการโยกย้ายถิ่นฐาน ทั้งมีสิทธิ์จับจองที่ดินว่างเปล่าเพื่อการอยู่อาศัยทำมาหากิน (วีระ อินพันทัง 2555: 50)

การปรับตัวเนื่องจากปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่ผลักดันให้ลาวโซ่งต้องปรับตัว คือการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรลาวโซ่งตามลำดับระยะเวลาที่ยาวนานในการตั้งถิ่นฐานบนแผ่นดินไทย ประจวบกับการยกเลิกระบบไพร่ ระบบทาส ทำให้ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2440 เป็นต้นมา ภาพการปรับตัวด้านการตั้งถิ่นฐานของลาวโซ่งปรากฏชัดด้วยการขยับขยายโยกย้ายถิ่นฐานออกนอกเมืองเพชรบุรีอันเป็นถิ่นฐานแรกออกสู่จังหวัดอื่นๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อเบิกพื้นที่ป่าดงตั้งหลักแหล่งขยายที่ทำกินใหม่ๆ เรื่อยมา จนในปัจจุบันนอกเหนือจากเพชรบุรีแล้วยังมีถิ่นฐานลาวโซ่งกระจายตัวอยู่อีกหลายจังหวัด เช่น ราชบุรี สมุทรสาคร นครปฐม สุพรรณบุรี เป็นต้น (วีระ อินพันทัง 2555: 53–54)

การปรับตัวเนื่องจากปัจจัยภายนอก

ระบบนิเวศ

ปัจจัยภายนอกด้านสภาพแวดล้อมของถิ่นฐานที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม แม้มีความแตกต่างอย่างมากกับบ้านเกิดเมืองนอนที่สิบสองจุไท (เดียนเบียนฟู และเซินลาและพื้นที่เกี่ยวเนื่องในประเทศเวียดนาม) ซึ่งมีลักษณะเป็นภูเขาและเนินเขาใหญ่น้อยต่อเนื่องกัน และขาดแคลนทุ่งราบ อันเป็นเงื่อนไขให้บรรพบุรุษของลาวโซ่งต้องเลือกหุบเขาเป็นที่ตั้งถิ่นฐาน แต่ปัจจัยร่วมที่เหมือนกันของทั้งเวียดนามและไทยคือ เป็นดินแดนอันอุดมด้วยน้ำท่า เอื้ออาทรต่อการทำนาเป็นอย่างดี ทำให้ลาวโซ่งสามารถสืบทอดวิถีแห่งสังคมเกษตรกรรมบนผืนนาของแผ่นดินไทยได้โดยสะดวก แม้แต่ถิ่นฐานในจังหวัดต่างๆ ที่ลาวโซ่งขยับขยายไปปักหลักอยู่อาศัยล้วนอยู่ภายในเงื่อนไขของการเป็นแหล่งที่เอื้อต่อการทำนาทั้งสิ้น

วิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจของภาครัฐ

สังคมเกษตรกรรมเป็นวิถีชีวิตหลักของกลุ่มลาวโซ่ง ดังนั้นการทำนาลุ่มแบบนาปีโดยอาศัยฝนปีละครั้ง เป็นวิถีชีวิตหลักของชาวลาวโซ่งในลุ่มน้ำภาคกลางมาตั้งแต่เริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐานในภาคกลาง แต่ปัจจุบันมีระบบชลประทานของรัฐเข้ามาจุนเจือ ทำให้สามารถทำนาปีละ 2 ครั้ง หรือ 2 ปี 5 ครั้งได้

ในพื้นที่ที่ภาครัฐให้การสนับสนุนในด้านการจัดการน้ำอย่างเข้มข้น เช่นในจังหวัดสมุทรสาคร ได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเมื่อ 30–40 ปีที่ผ่านมา จากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เริ่มจากประมาณพ.ศ. 2510 (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ 2) เป็นต้นมา โดยการปรับเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมทำนา มาเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบทำสวนยกร่อง เช่นเดียวกับคนไทยพื้นถิ่นในย่านนั้นปฏิบัติและได้ผลผลิตอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากชาวนาเป็นชาวสวน ซึ่งมีการดำเนินชีวิตและระบบเศรษฐกิจที่ต่างกัน จากเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงชีพในครัวเรือนเป็นการผลิตเพื่อขาย หรือบางกลุ่มอยู่ในทั้งสองระบบ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา: 2538)

ภูมิปัญญาพื้นถิ่นและความเชื่อ

การปรับตัวที่มีผลอย่างมากต่อวิถีชีวิตของลาวโซ่งปัจจุบันเกิดขึ้นเมื่อลาวโซ่งซึ่งแต่เดิมนับถือผีไม่มีการนับถือศาสนาใดๆ ในวิถีชีวิต และปัจจุบันกลุ่มลาวโซ่ง (ไทดำ) ในเวียดนามก็ยังปฏิบัติเช่นนี้อยู่ คือนับถือผีแต่อย่างเดียว แต่กลุ่มลาวโซ่งในประเทศไทยรับเอาวัฒนธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้าไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ขณะที่การนับถือผีอันเป็นความเชื่อเดิมก็ยังมิได้ละทิ้ง ทำให้ลาวโซ่งในไทยมีความเชื่อผสมผสานระหว่างพุทธและผี ประจักษ์พยานที่ยืนยันการเปลี่ยนแปลงนี้เห็นได้จากการมีวัดประจำชุมชน ไปพร้อมๆ กับการมีศาลผีในพื้นที่ชุมชน สำหรับชุมชนลาวโซ่งขนาดใหญ่ที่มีความเก่าแก่หลายแห่ง วัดประจำชุมชนได้รับการสถาปนาขึ้นก่อน พ.ศ. 2500 มาแล้ว ส่วนบนเรือนก็มีทั้งห้องผีดั้งเดิมและหิ้งพระของใหม่ควบคู่กัน และในปัจจุบันนอกจากรับความเชื่อทางพุทธแล้ว ยังเริ่มรับความเชื่อทางคริสต์ เริ่มมีโบสถ์คริสต์สร้างในหมู่บ้าน

การปรับตัวทางกายภาพที่แสดงออกในผังหมู่บ้านและเรือน

ภายในระบบการปกครองท้องถิ่นไทยที่แผ่คลุมถิ่นฐานลาวโซ่งในที่ราบลุ่มน้ำในภาคกลางทุกแห่ง ทำให้ชุมชนลาวโซ่งไม่ว่าจะเป็นระดับหมู่บ้านหรือตำบล ถูกลากโยงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมคือการปรากฏสถานที่ราชการขึ้นภายในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาล โรงเรียนเป็นต้น สถานที่เหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งบริการประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นเสมือนประตูที่เปิดให้วัฒนธรรมไทย พรั่งพรูสู่หมู่ลาวโซ่ง ทั้งในด้านภาษา ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ วิทยาการและอื่นๆ

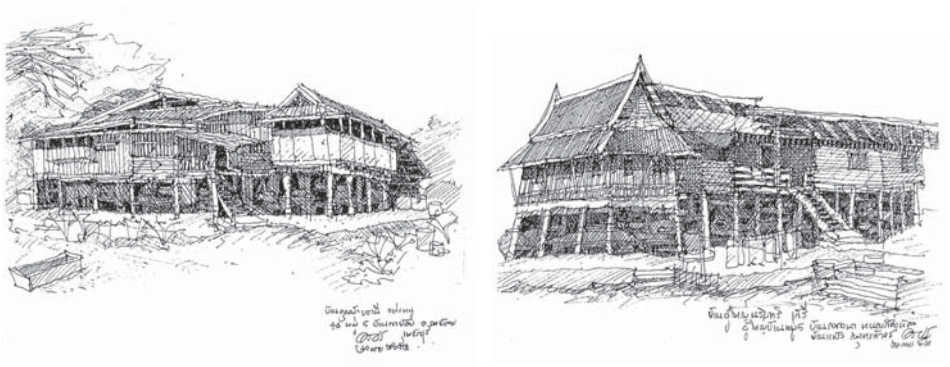
นอกจากลักษณะทางกายภาพของถิ่นฐานบ้านเรือนที่ปรับเปลี่ยนไปจนเกิดทวิลักษณ์ คือลักษณะผสมผสานที่มีทั้งความเป็นลาวโซ่งและความเป็นไทย คละปนอยู่ด้วยกันแล้ว ประเพณีและพิธีกรรมที่

ต้องใช้พื้นที่ของชุมชนสะท้อนให้เห็นอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยพร้อมๆ กับการรักษาวัฒนธรรมของตนไว้จนมีทวิลักษณ์เช่นเดียวกัน ดังเช่นที่ปรากฏในพิธีงานศพเป็นต้น มีการผสานประเพณีของพุทธ คือ การสวดอภิธรรม บังสุกุล ซึ่งใช้ทั้งพื้นที่เรือนและพื้นที่ในวัดของหมู่บ้าน ผสมผสานกับประเพณีทางผีที่มีพิธีบอกทางนำวิญญาณของผู้ตายสู่สรวงสวรรค์ ซึ่งใช้ป่าแฮ่ว (ป่าช้า) ในชุมชน และสร้างเรือนแฮ่ว เพื่อเป็นที่อยู่หลังความตาย

การปรับตัวของเรือนและสภาพแวดล้อม

ในภาพรวมแล้วไม่เพียงแต่เปลี่ยนแปลงระดับชุมชนเท่านั้น การปรับเปลี่ยนลักษณะของเรือนอันเป็นที่อยู่อาศัย ยังสะท้อนให้เห็นการรับเอาวัฒนธรรมการปลูกสร้างบ้านเรือนไทยเข้าไว้อย่างชัดเจน ชาวลาวโซ่งรับเอาลักษณะเรือนทรงไทยเข้าไปปรับใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัยแทนเรือนทรงกระดองเต่าอันเป็นแบบแผนแท้และดั้งเดิมของตนตั้งแต่ราวทศวรรษ 2450 (วีระ อินพันทัง 2555: 189) เป็นต้นมา ต่อมาภายหลังก็ปรับเปลี่ยนเรื่อยมาคล้อยตามความนิยมของคนไทยไม่หยุดนิ่ง ซึ่งกลายเป็นเรือนทรงปั้นหยา มนิลา และเรือนทรงบังกะโลในปัจจุบัน ทั้งนี้ไม่ว่าเรือนจะปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ภายนอกไปอย่างไร ภายในเรือนยังคงมีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ห้องผีเหมือนเช่นที่เป็นมาในครั้งบรรพบุรุษ

การปรับเปลี่ยนทั้งด้านสภาพแวดล้อมของถิ่นฐาน บ้านเรือนและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่ง โดยมีวัฒนธรรมไทยเป็นขั้วอิทธิพลหลักนั้น**สะท้อนการปรับตัวสู่บริบทใหญ่** ขณะเดียวกันชนหมู่นี้ยังคงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางอย่างของตนไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อในการนับถือผี ซึ่งยังผลให้ชาวลาวโซ่งเป็นกลุ่มชนผู้มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรม พร้อมๆ กับสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทยได้อย่างผาสุก ไม่แปลกแยกจนชนหมู่ใหญ่แต่ประการใด

ภาพที่ 2: เรือนลาวโซ่งที่ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี (ซ้าย) และที่ตำบลหนองสองห้อง อำเภอบ้านแพ้วจังหวัดสมุทรสาคร (ขวา)

ลาวพวน

พวน หรือลาวพวน หรือไทพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ซึ่งมีถิ่นฐานต้นกำเนิดในแขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชาวพวนได้โยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในประเทศไทยหลายครั้งหลายคราว ทั้งในยามปกติและยามมีศึกสงคราม ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ แต่กลุ่มใหญ่ซึ่งโยกย้ายมาเพราะศึกสงคราม เป็นกลุ่มที่เข้ามาในช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ถิ่นฐานของชาวพวนในไทยกระจายตัวอยู่ในภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ภาคกลาง ภาคเหนือและภาคอีสาน พื้นที่ที่มีชาวพวนตั้งถิ่นฐานเกาะตัวกันเป็นกลุ่มก้อนคือ ฉะเชิงเทรา นครนายก นครสวรรค์ เพชรบุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี สุโขทัย ปราจีนบุรี และพิจิตร ซึ่งมีประชากรพวนประมาณ 10,000 – 20,000 คน ในแต่ละพื้นที่ (วีระพงศ์ มีสถาน 2539: 9)

ในการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการปรับตัวของกลุ่มพวนในไทยที่โยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่มีบริบทธรรมชาติและระบบนิเวศที่แตกต่างไปจากบริบทของถิ่นต้นกำเนิด จึงได้เลือกกรณีศึกษากลุ่มพวนในสุพรรณบุรี ซึ่งมีอายุของการตั้งถิ่นฐานประมาณ 200 ปี โดยเน้นกรณีศึกษาที่อำเภอบางปลาม้าและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ชาวพวนที่เข้ามาอยู่ในไทยก็มีสถานะที่ต้องปรับตัวเช่นเดียวกับลาวโซ่ง คือการปรับตัวในสังคมร่วมกับวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักในพื้นที่ และบางกลุ่มยังต้องเผชิญกับบริบทธรรมชาติที่แตกต่างไปจากแหล่งต้นกำเนิดซึ่งเป็นพื้นที่ภูเขาสูง ลาดเนินเขา แต่บางกลุ่มที่มีถิ่นฐานในที่ราบลุ่มริมน้ำมาก่อนก็ไม่ต้องปรับตัวมากนัก เพียงแต่ทุกกลุ่มต้องเผชิญกับภาวะน้ำหลากและน้ำท่าล้นตลิ่งเป็นช่วงเวลานาน ซึ่งต้องปรับตัวให้อยู่กับบริบทใหญ่ให้ได้ดีที่สุด

ชาวพวนในสุพรรณบุรียังอยู่ในวิถีเกษตรกรรม เช่นเดียวกับที่อยู่ในพื้นที่ต้นกำเนิด และมีสถานภาพเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในอัตราเฉลี่ยครอบครัวละ 58.55 ไร่ และไร้ที่ทำกินเพียง 8% ของประชากรในพื้นที่ (พอพันธุ์ อุยยานนท์ 2546: 12) จากการศึกษาภาคสนามโดยการสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่กำหนดโครงสร้าง ได้สืบค้นได้ว่าบรรพบุรุษในช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐานซึ่งเป็นช่วงเวลาย้อนหลังประมาณ 3 ช่วงอายุที่สามารถถ่ายทอดโดยมุขปาฐะได้ว่า รุ่น ปู่ เป็นรุ่นที่เผชิญกับความยากลำบากในการปรับตัวทั้งในด้านสังคมที่รายล้อมด้วยวัฒนธรรมไทยซึ่งแม้จะคล้ายคลึง แต่ก็มีความเปรียบต่างและในระบบนิเวศที่แตกต่าง แต่รุ่นพ่อ และรุ่นปัจจุบันมีความคุ้นเคยกับสภาวะรอบด้านแล้ว ทำให้การดำรงชีวิตมีความเปรียบต่างน้อยลง และนึกภาพความทุกข์ยากในการปรับตัวของบรรพบุรุษรุ่นปู่ ทวดไม่ออกแล้ว

การปรับตัวเนื่องจากปัจจัยภายใน

เป็นธรรมชาติของการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานของทั้งคนไทยและไท-ลาว ที่จะเลือกที่ตั้งที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ก่อน ดั้งนั้นพื้นที่ที่เลือกตั้งถิ่นฐานเริ่มแรกคือพื้นที่ตำบลเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า อันเป็นที่ตั้งของตลาดเก้าห้อง และวัดลานคาในปัจจุบัน แต่เนื่องจากปริมาณของพื้นที่ทำกินบริเวณตำบลเก้าห้อง ซึ่งมีทั้งการค้าขาย และการเกษตรผสมผสานกัน เริ่มขาดแคลน กลุ่มพวนกลุ่มใหญ่จึงได้โยกย้ายจากตำบลเก้าห้อง ไปยังตำบลมะขามล้ม ระยะทางจากตำบลเก้าห้องไปตำบลมะขามล้มในปัจจุบันเพียง 30 นาทีโดยทางรถยนต์ แต่ในช่วงเวลาการย้ายถิ่นฐานประมาณ พ.ศ. 2380 (สัมภาษณ์ เรือง

วงษ์พันธ์ 21 เมษายน 2544 และสุดา วงษ์พันธ์ 19 ธันวาคม 2552) เป็นการย้ายถิ่นแบบบุกป่าฝ่าดง เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นป่าการเดินทางทุรกันดารยิ่ง

การปรับตัวเนื่องจากปัจจัยภายนอก

ระบบนิเวศ

จากถิ่นต้นกำเนิดในแขวงเชียงขวาง ที่มีรูปพรรณสัณฐานของภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงและลาดเนินเขาที่ค่อนข้างสูง ซึ่งต้องใช้ระบบการจัดการน้ำจากที่สูง และทำนาขั้นบันได ปัจจุบันชาวพวนบางปลาม้าไม่มีจินตภาพดังกล่าวที่ระลึกถึงได้แล้ว เพราะผ่านมา 3 ชั่วอายุคนแล้ว ดังนั้นการปรับตัวในระบบนิเวศของชาวพวนบางปลาม้าปัจจุบัน คือการปรับตัวกับภาวะน้ำหลากและน้ำท่าล้นตลิ่ง ซึ่งเป็นสภาวะเดียวกันกับที่คนไทยในละแวกเดียวกันประสบ ดังนั้นจำเป็นต้องปรับให้ชีวิตอยู่รอดได้ในช่วงเวลาดังกล่าว โดยอาศัยความคุ้นเคยและภูมิปัญญาของคนไทยผนวกกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวพวนในที่ลุ่ม คือจำเป็นต้องมีวิถีชีวิตแบบสะเทินน้ำสะเทินบกเช่นเดียวกับคนไทย มีเรือพายลำเล็กๆ สำรองไว้เป็นการเตรียมรับสถานการณ์จากความผันแปรของธรรมชาติไว้อย่างรอบคอบและรัดกุม

วิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจของภาครัฐ

ในอดีตชาวพวนในลุ่มน้ำภาคกลางทำนาปีละ 1 ครั้ง โดยอาศัยน้ำฝนเพื่อทำนาดำ และใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการแสวงหาและรักษาพันธุ์ข้าวที่สั่งสมมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ (พอพันธ์ อุยยานนท์ 2546: 167) การทำนาปีทำให้วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรยังคงเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ยังคงมีประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวอยู่มากมาย มีช่วงเวลาการทำจักสาน เครื่องมือประมง และทอผ้าไว้นุ่งห่มเช่นครั้งบรรพบุรุษ แต่เมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ เรื่อยมาโดยเฉพาะนโยบายการปฏิวัติเขียว เพื่อเร่งผลผลิตทางการเกษตร ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา ภาครัฐมีการพัฒนาระบบชลประทานเพื่อให้ชาวนาทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง หรือ 2 ปี 5 ครั้ง ภูมิปัญญาการเลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เริ่มเปลี่ยนไปตามคำแนะนำของภาครัฐ เพื่อใช้พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูงและปลูกระยะสั้น ต้องใช้ปุ๋ยเคมีเป็นตัวช่วย (พอพันธ์ อุยยานนท์ 2546: 169) ปรากฏการณ์เกี่ยวเนื่องกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐนี้ ชาวพวนในพื้นที่บางปลาม้าต้องมีการปรับตัวและวิถีชีวิตหลายอย่าง ซึ่งมีทั้งสิ่งที่จางหายไปจากวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมดั้งเดิม และสิ่งที่เพิ่มมาในวิถีชีวิต ซึ่งให้ผลทั้งบวกและลบ

ภูมิปัญญาพื้นถิ่นและความเชื่อ

ชาวพวนในเชียงขวางและบางปลาม้ามีลักษณะร่วมในความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมหลักเดียวกัน ดั้งนั้นเป็นความคล่องตัวที่ชาวพวนและไทยในพื้นที่เกี่ยวเนื่องจะมีวิถีชีวิตเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อที่เอื้อซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่ในชุมชนพวนบางปลาม้าจะมีวัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งประกอบพิธีทางศาสนาและความเชื่อ เช่น วัดสุขเกษม (มะขามล้ม) วัดเนินเกษม (โคกโก) วัดโบสถ์ วัดลานคา ซึ่งชาวพวนจะมาพบปะทำบุญกันเป็นประจำ

ปัจจุบันวิถีความเชื่อทางศาสนาและประเพณีอาจเจือจางลงไปบ้าง แต่ชาวพวนนับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวที่ยังคงเคร่งครัดในงานบุญประเพณีเป็นอย่างมาก มีการธำรงไว้ซึ่งประเพณีร่วมกันอย่างเข้มข้ม อาทิ ประเพณีกำฟ้า สงกรานต์ กฐิน การทำบุญหลังบ้านเป็นต้น นอกจากนี้แม้ชาวพวนทุกคนในประเทศไทยจะพูดภาษาไทยเป็นภาษาในการสื่อสาร แต่น่าสนใจมากที่ชาวพวนที่อายุเกิน 20 ปีขึ้นไป จะพูดภาษาพวนได้และยังใช้ในการสื่อสารในครอบครัว

การปรับตัวทางกายภาพที่แสดงออกในผังหมู่บ้านและเรือน

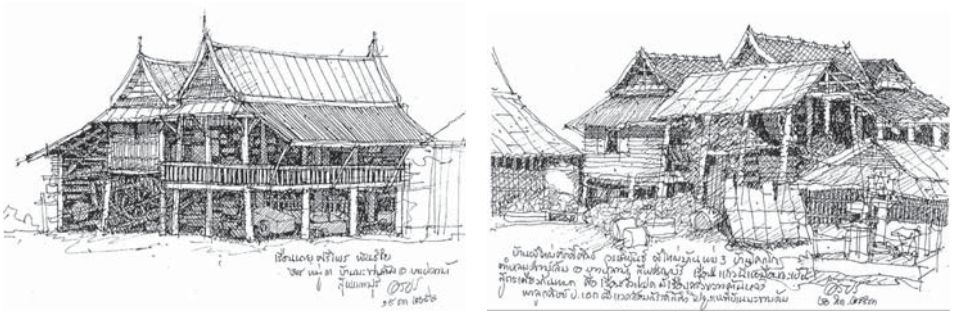
ระบบการเมืองการปกครองท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญในการปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมองค์ประกอบ และเปลี่ยนแปลงรูปพรรณสัณฐานของผังหมู่บ้าน ในปัจจุบันพบว่าหมู่บ้านเก่าเกิน 100 ปี และใหม่ 20 – 30 ปี จะมีองค์ประกอบพื้นฐานของหมู่บ้านเหมือนกัน มีองค์ประกอบที่ต่อเนื่องจากวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น วัด ศาลผี ศาลพระภูมิ กลุ่มเรือน และองค์ประกอบตามระบบการปกครองท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาผลิตภัณฑ์ ห้องประชุม ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และในหมู่บ้านที่เน้นการผลิตข้าวอย่างเข้มข้นตามนโยบายของรัฐ จำเป็นต้องมีร้านค้าเกี่ยวกับเครื่องจักรขนาดเล็ก ร้านขายปุ๋ยและยาฆ่าศัตรูพืช บางหมู่บ้านทันสมัยมีอินเตอร์เน็ตให้บริการ ประโยชน์ใช้สอยทั้งดั้งเดิมและใหม่ต่างผนวกเข้ามาในผังหมู่บ้านพวน โดยมีข้อสังเกตว่า หมู่บ้านเก่าอายุเกิน 100 ปี จะมีผังผสมผสานระหว่างรูปแบบถนนรูปทรงอิสระในกลุ่มบ้านพักอาศัย และถนนรูปทรงตาตารางในพื้นที่ใช้สอยใหม่ ส่วนหมู่บ้านใหม่อายุ 20–30 ปี รูปแบบของถนนภายในทั้งในกลุ่มเรือนและพื้นที่สาธารณะต่างก็เป็นแบบตาตารางทั้งสิ้น

การปรับตัวของเรือนและสภาพแวดล้อม

เรือนพวนในถิ่นต้นกำเนิดเป็นเรือนที่ไม่ปรากฏจริงให้เห็น เนื่องจากเมืองเชียงขวางในอดีตถูกทำลายด้วยอาวุธสงครามอย่างราบเรียบ ในช่วงสงครามเวียดนาม และสงครามอินโดจีน ผู้วิจัยได้สืบค้นจากเอกสารและสัมภาษณ์และร่างผังเรือนเปรียบเทียบกับเรือนที่ปรากฏในปัจจุบัน ซึ่งผลปรากฏว่ามีความต่าง คือ แม่เตาไฟของเรือนดั้งเดิมอยู่กลางโถงเรือน แต่แม่เตาไฟเรือนที่สำรวจในปัจจุบันอยู่ท้ายเรือน ซึ่งสันนิษฐานโดยกลุ่มวิจัยว่ามีแนวโน้มที่เรือนปัจจุบันซึ่งอายุเรือนประมาณ 35–40 ปี (เริ่มจาก พ.ศ. 2518 ซึ่ง สปป.ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองล่าสุด และผู้คนย้อนกลับไปตั้งถิ่นฐาน) น่าจะได้รับอิทธิพลจากเรือนเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นแหล่งพำนักระหว่างลี้ภัยสงคราม ส่วนเรือนพวนในบางปลาม้าซึ่งรูปทรงเรือนได้รับเอารูปทรงของเรือนไทยแบบประเพณี คือ เรือนจั่วแฝดหลังคาทรงสูง มีเหงาและปั้นลมไปใช้ทำให้เป็นเอกภาพกับเรือนไทยในบริเวณเกี่ยวเนื่องอย่างมาก และเมื่อพิจารณาผังพื้นจะพบรูปแบบเดียวกันหมด คือ เรือนแฝดคลุมโถงโล่ง 1 หลัง และคลุมส่วนนอนเรียงแถวยาวตามโถงอีก 1 หลัง ปิดท้ายด้วยเรือนครัว ซึ่งเป็นระบบผังพื้นเดียวกับเรือนพวนเชียงขวางปัจจุบัน แต่รูปทรงต่างกัน

ความแปรเปลี่ยนของรูปทรงเรือนแปรไปตามอายุการสร้าง คือ 50–100 ปีขึ้นไป 30–50 ปี และต่ำกว่า 30 ปี ได้พบว่าผังพื้นเรือนคงที่ แต่รูปทรงเรือนเปลี่ยนจากจั่วแฝดทรงไทย เป็นจั่วแฝดความเอียงลาดต่ำลง และท้ายสุดเป็นจั่วเดียว ซึ่งมีแนวโน้มว่าเรือนสร้างใหม่จะกลายรูปเป็นเรือนจั่วเดียวในอนาคต

การปรับเปลี่ยนทั้งทางด้านสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่ บ้านเรือน และวิถีชีวิตของชาวพวน **เป็นการปรับเปลี่ยนและการปรับตัวสู่บริบทใหม่** ภายใต้วัฒนธรรมหลักซึ่งเป็นนามธรรมที่เป็นศาสนาและความเชื่อเดียวกัน แต่สภาพเรือนที่พบในปัจจุบันมีแนวโน้มว่าได้รับอิทธิพลสองแบบ คือ รับรูปทรงเรือนแบบไทยประเพณีจากบริบททางวัฒนธรรมของคนไทยซึ่งเป็นชนกลุ่มหลัก และรับอิทธิพลแผนผังเรือนจากเรือนเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นที่พำนักลี้ภัยก่อนกลับไปตั้งถิ่นฐานในที่เดิมและย้ายถิ่นฐานเข้ามาในไทย

ภาพที่ 3: เรือนพวนที่บ้านโคกโก (ซ้าย) และบ้านมะขามล้ม (ขวา) ตำบลมะขามล้มอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ลาวเวียง

ลาวเวียงเป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อสายลาวเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวย้ายถิ่นฐานมาพร้อมๆ กับชาวลาวกลุ่มอื่นๆ มายังประเทศไทยเมื่อครั้งยังเป็นดินแดนสยามในสมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวลาวส่วนใหญ่มักถูกส่งมาอยู่ในพื้นที่บริเวณหัวเมืองชั้นในได้แก่ ลพบุรี สุพรรณบุรี สระบุรี อยุธยา ราชบุรี นครปฐม ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการหนีกลับเนื่องจากเมืองเหล่านี้อยู่ไกลจากบ้านเมืองลาว และเป็นหน้าด่านป้องกันข้าศึกแล้ว ยังเป็นผลต่อการเสริมสร้างความมั่นคงทั้งทางการเกษตรและเศรษฐกิจโดยรวมของสยามประเทศ

การตั้งถิ่นฐานของลาวเวียงอยู่กันอย่างเป็นกลุ่มก้อนในพื้นที่ใกล้เคียงกับคนไทย โดยไม่สามารถโยกย้ายถิ่นฐานตามอำเภอใจได้ แต่เมื่อมีการเพิ่มปริมาณของชาวลาวเวียงมากขึ้น ที่ทำกินเริ่มไม่คล่องตัว ชาวลาวเวียงมักจะขยายชุมชนออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียง การย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาที่ทำกินใหม่เพิ่มเติมเริ่มทำได้คล่องตัวในปี พ.ศ. 2417 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงโปรดให้ยกเลิกระบบไพร่ ทำให้ชาวลาวเวียงมีอิสระในการตั้งบ้านเรือนและทำมาหากิน

ชาวลาวเวียงในภาคกลางตั้งถิ่นฐานยาวนานกว่า 200 ปี และเป็นกลุ่มชนที่ไม่นิยมย้ายถิ่นไปอยู่ต่างเมือง หากแต่เป็นการขยายชุมชนออกไปในพื้นที่ใกล้เคียงและกว้างไกลออกไป ชุมชนลาวเวียงที่เลือกเป็นกรณีศึกษาคือพื้นที่ตำบลบ้านเลือก จังหวัดราชบุรี และตำบลจรเข้เก่า จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มที่ยังใช้ภาษาลาวในการสื่อสารในกลุ่มญาติและเพื่อนพ้อง ชุมชนที่เลือกสรรทั้งสองชุมชนตั้งอยู่บนที่ดอนและล้อมรอบด้วยพื้นที่ทำนา ความเปรียบต่างของทั้งสองชุมชนคือความแปรเปลี่ยนของวิถีชีวิตจากอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัฒน์ และความเจริญของสังคม ในขณะที่บ้านจรเข้เก่ายังคงอาชีพทำนา และมีวิถีชีวิตแบบบุพกาล แต่บ้านเลือกซึ่งเป็นพื้นที่ที่เริ่มมีความเป็นเมือง มีความเจริญทางวัตถุ ชาวบ้านส่วนใหญ่เลิกทำนา และหันไปทำอาชีพรับจ้างแทน ดังนั้นการสรุปผลของการศึกษาแบบองค์รวมเพื่อค้นหาการปรับตัวของวิถีชีวิตในระบบนิเวศใหม่ที่ต่างไปจากพื้นที่ต้นกำเนิดของกลุ่มลาวเวียงจากเมืองเวียงจันทน์สู่ลุ่มน้ำภาคกลางจึงปรากฏการปรับตัวที่ไม่เด่นชัดเท่ากลุ่มลาวโซ่งและพวน

การปรับตัวเนื่องจากปัจจัยภายใน

การปรับตัวเนื่องจากปัจจัยภายในของกลุ่มลาวเวียงไม่เด่นชัด เนื่องจากพื้นที่กลุ่มลาวเวียงตั้งถิ่นในลุ่มน้ำภาคกลางส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่ที่เริ่มกลายเป็นชุมชนเมือง ใกล้ศูนย์กลางความเจริญวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมแบบโลกาภิวัฒน์เริ่มเข้ามาครอบงำ แต่อย่างไรก็ตามลักษณะเด่นของกลุ่มชนคือการไม่นิยมขยายตัวออกไปห่างไกล พอใจขยายตัวไปรอบๆ พื้นที่เดิม ทำให้ลักษณะสังคมและกิจกรรมต่างๆ ยังธำรงไว้ได้บางส่วนและยังพอใจในความเป็นลาวเวียง

การปรับตัวจากปัจจัยภายนอก

การปรับตัวจากปัจจัยภายนอกของกลุ่มลาวเวียง แยกวิเคราะห์เป็นประเด็นเหมือนลักษณะการวิเคราะห์สรุปของกลุ่มลาวโซ่งและลาวพวนเป็นไปได้ยาก จากเหตุผลของความเจริญและการพัฒนาของภาครัฐที่ถาโถมเข้าสู่ตลอดเวลา ทำให้ต้องวิเคราะห์ผสานแบบบูรณาการเนื่องจากบางปัจจัยที่ก่อให้เกิดการปรับตัว กระทบไปยังปัจจัยอื่นที่ทำให้การปรับตัวของลาวเวียงต่อเนื่องเป็นลูกโซ่

ประเด็นของปัจจัยการ**เปลี่ยนแปลงทางนิเวศ**ของลาวเวียงภาคกลางส่วนใหญ่เปนผลจากการพัฒนาของภาครัฐ เพราะแต่เดิมอาชีพหลักตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ คือการทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ (สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือก 2552) และยังมีกรรมวิธีทำนาและนวดข้าวแบบบุพกาล คือทำนาปี ใช้วัวควายเป็นแรงงานหลัก มีการทำหัตถกรรมในช่วงเวลาว่างนา คือปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้าใช้เองในครัวเรือน ความแปรเปลี่ยนต่างๆ ในชุมชน เริ่มจาก**การพัฒนาสาธารณูปโภคหลักของรัฐ** คือการตัดถนนเพชรเกษม หรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ในช่วงประมาณพ.ศ. 2493 ทำให้ชุมชนลาวเวียงมีบทบาทเพิ่มขึ้นทางการค้าขายและการคมนาคม ทางหลวงแผ่นดินเป็นอุปสรรคต่อการทำนาในพื้นที่ที่ถูกถนนตัดผ่านกลางที่ เพราะส่งผลต่อวัว ควายซึ่งเป็นแรงงานหลัก และถนนยังกลายเป็นคันกั้นน้ำขนาดใหญ่ที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำนา ทำให้การทำนาลดลง แม้ว่าจะมีโครงการจัดการน้ำชลประทานของกรมชลประทานมาเสริมใน พ.ศ. 2517 แล้วก็ตามก็ยังกระตุ้นให้มีการทำนาเพิ่มขึ้นได้ยาก

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตชาวลาวเวียงในราชบุรีอย่างมาก คือ **นโยบายการพัฒนาประเทศอุตสาหกรรมใหม่**ยุคนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัน (พ.ศ. 2531–2534) โดยเฉพาะในช่วงภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตก (พ.ศ. 2532–2533) มีนายทุนมากว้านซื้อที่ดินในตำบลบ้านเลือกและตำบลใกล้เคียง ทำให้ราคาที่นาขยับตัวสูงมาก **ชาวบ้านส่วนใหญ่เทขายที่ดินให้แก่นายทุน** มีเพียงชาวบ้านส่วนน้อยที่ยังเก็บที่นาเอาไว้ แต่ปัจจุบันมักไม่ได้ทำเองแล้ว บ้างก็ทิ้งว่างไป บ้างก็ให้เช่าที่นา ในอัตราประมาณไร่ละ 500 บาทต่อไป

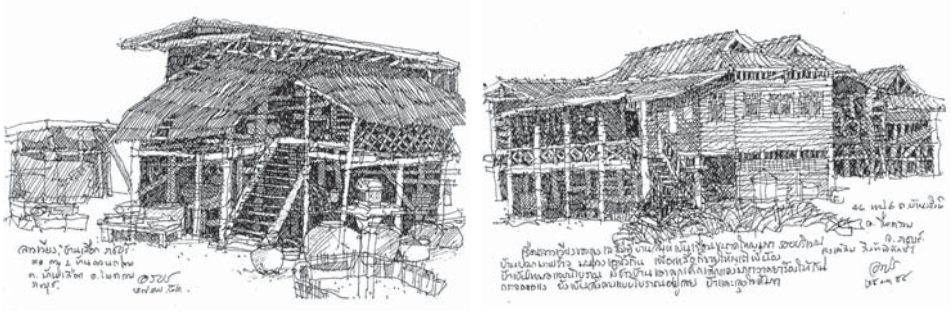
เมื่อทำนาน้อยลง และที่ดินถูกเปลี่ยน อาชีพทางการเกษตรเปลี่ยนแปลงจากการทำนาเป็นปลูกข้าวโพดพันธุ์พื้นเมือง และเลี้ยงสัตว์ประเภทโคนมสุกรและไก่ และ**เกิดอาชีพใหม่**คือรับจ้างทั่วไป และ**ทำตุ๊กตาผ้า**กันอย่างเป็นล่ำเป็นสันในลักษณะผลิตภัณฑ์ OTOP ของพื้นที่ โดยได้รับการถ่ายทอดวิธีการมาจากชาวลาวเวียงบ้านสิงห์ที่อยู่ใกล้เคียง และนอกจากนี้ยังมีอาชีพรองคือรับราชการเป็นลูกจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเกิดขึ้นมากมายในพื้นที่ หรือประกอบธุรกิจส่วนตัว

การพัฒนาอุตสาหกรรมและสาธารณูปโภคเพื่อการคมนาคมขนส่งของภาคอุตสาหกรรมได้ส่งผลเป็นลูกโซ่ต่อระบบนิเวศ การปรับเปลี่ยนวิถีเกษตรกรรม การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเกษตรกรเข้าสู่ภาคการบริการและการค้า ส่งผลย้อนกลับไปยัง **การปรับเปลี่ยนผังและองค์ประกอบของผังชุมชน และหมู่บ้านเพื่อสนองความต้องการของกิจกรรมและการใช้สอยใหม่** ดังเช่นกรณีศึกษาของบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี แต่ในพื้นที่ที่ไม่จำเป็นต้องตอบสนองการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เช่น บ้านจร้าเก่า จังหวัดสุพรรณบุรี ชาวลาวเวียงในพื้นที่ก็ยังธำรงไว้ซึ่งวิถีการดำรงชีพแบบบุพกาลไว้ได้เป็นส่วนใหญ่ พื้นที่หมู่บ้านและชุมชนยังคงศาลผีบรรพบุรุษใต้ต้นไม้ใหญ่ในหมู่บ้านซึ่งอาจมีชื่อเรียกหลายชื่อ อาทิเช่น *“ศาลปู่ตา” “ศาลเจ้านาย”* ที่คุ้มครองหมู่บ้าน และอาจมี *“ศาลปู่ทุ่ง”* เพื่อคุ้มครองไร่นา และการทำการเกษตรของลูกหลานให้พ้นจากภัยธรรมชาติ

เมื่อลักษณะของสถาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตมีความแปรเปลี่ยนไป โดยเฉพาะเมื่อชาวลาวเวียงส่วนใหญ่เลิกทำนา ทำให้ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมข้าวจางหายไปด้วยเนื่องจากเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา **ประเพณีบางอย่างที่เกิดขึ้นตามความแปรเปลี่ยนของวิถีชีวิตและสังคม เช่น ประเพณีการเกิด การตายเป็นดั้งเดิมจากหายไปสิ้น** ประเพณีที่ยังคงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของการสืบทอดในหมู่ชาวลาวเวียงบ้านเลือก คือ บุญข้าวจี่ สงกรานต์ สารทลาว และออกพรรษา สำหรับภาษาพูดของลาวเวียงปัจจุบันสื่อสารกันได้เฉพาะในครอบครัวและกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือกกำลังพยายามฟื้นฟู เพื่อเป็นรากฐานของวัฒนธรรมลาวเวียง

สำหรับ**การปรับเปลี่ยนของเรือนและสภาพแวดล้อม**ของลาวเวียงได้พบว่าทั้งสองหมู่บ้านซึ่งมีอายุการตั้งถิ่นฐานมากกว่าสองร้อยปี ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงในบ้านจร้าเก่า และบ้านเลือกแม้จะมีการปรับเปลี่ยนรูปทรงภายนอกไปตามกาลเวลา แต่ลักษณะทางสถาปัตยกรรมยังคงสืบทอดต่อกันมาเมื่อเทียบกับบ้านเรือนในเขตพระนครหลวงเวียงจันทน์ เพราะในเขตพระนครเวียงจันทน์ซึ่ง

มีความเจริญมาก เรือนดั้งเดิมสูญหายไปเกือบหมดสิ้น กลายรูปเป็นเรือนสมัยใหม่แบบเรือนบังกะโลมากมาย พบเพียงที่บ้านหาดทรายฟอง และบ้านดอนนูนที่ทางรัฐบาลลาวเก็บพื้นที่ไว้เป็นการอนุรักษ์เกษตรกรรม ทำให้เรือนพื้นถิ่นที่ยังก่อสร้างด้วยไม้ และท่วงทีของผังเรือนยังคงเค้าโครงของเรือนเวียงจันทน์ดั้งเดิม (โซฟี และปิแอร์ เคลมองต์: มปป) สำหรับ**เรือนลาวเวียงที่บ้านเลือกและบ้านจร้าเก่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง**และมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น และพบว่าที่บ้านเลือกมีความเปลี่ยนแปลงมากกว่าบ้านจร้าเก่า เรือนที่อายุเกิน 100 ปีส่วนใหญ่เป็นหลังคาจั่วแฝด ส่วนเรืออายุต่ำกว่า 60 ปี พบความหลากหลายในรูปทรงและรายละเอียดของอาคาร ผังเรือนของเรือนเก่าเกิน 100 ปี มีความคล้ายคลึงกับเรือนไทยภาคกลาง ในขณะนี้ผังเรือนกลุ่มอายุน้อย แม้จะมีการปรับเปลี่ยนแต่ยังคงรักษาแบบแผนดั้งเดิมของชุมชน และมีบางองค์ประกอบ เช่น หลังคาจั่วแฝดที่มีการลดหลั่นของโครงสร้าง ระเบียงคลุมด้วยหลังคาปีกนกเอียงด้านหน้าอาคาร และหิ้งพระ ซึ่งสอดคล้องกับเรือนพื้นถิ่นในเขตพระนครหลวงเวียงจันทน์ แต่อย่างไรก็ตามบางองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สืบทอดมาจากเมืองเวียงจันทน์มีแนวโน้มจะลบเลือนหายไปในอนาคต

ภาพที่ 4: เรือนลาวเวียงที่ตำบลบ้านเลือก (ซ้าย) และบ้านสิงห์ (ขวา) อำเภอโพธารามจังหวัดราชบุรี

ลาวครั่ง (ลาวคัง)

"ลาวครั่ง" ที่เรียกขานกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวที่มีถิ่นกำเนิดในพื้นที่หลวงพระบางที่คนไทยเรียกขานไม่ปรากฏหลักฐานถึงแหล่งต้นกำเนิดที่ชัดเจน และไม่เป็นที่รู้จักในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สมิง จงกะสิกิจ: มปป.) แต่ในประเทศไทยมักเรียกขานกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวที่ใช้ภาษาลาวในสำเนียงหลวงพระบางว่า ลาวครั่ง (บัวริน วงศ์คีรี 2548: 119-137) หรือเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ตามทรัพยากรฐานเศรษฐกิจของพื้นที่คือ (คั่ง หรือ คัง) ซึ่งหมายถึง *"ชัน"* หรือขี้ผึ้งแบบเดียวกับ *"ครั่ง"* ว่า *"ลาวคัง"* แต่อย่างไรก็ตามหากวิเคราะห์ตามภาษาและสำเนียงของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในประเทศไทยโดยเฉพาะที่ ตำบลกุดจอก อำเภอหนองมะโมง และตำบลเนินขาม อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งของชุมชนไท-ลาวที่มีอัตลักษณ์ของกลุ่มคือ ผ้าทอแบบที่มีลักษณะร่วมของ จก-ขิด-มัดหมี่ บนพื้นสีแดง ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของผ้าทอของหลวงพระบาง ทำให้สัณนิษฐานได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว กลุ่มนี้มีถิ่นกำเนิดจากหลวงพระบางและใช้ภาษาพูดแบบลาว

หลวงพระบาง แต่ทว่าไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใดก็ตาม จากการจำแนกกลุ่มชนชาติของ *“กมชนเผ่า”* ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ก็จำแนกทั้งคนลาวจากเวียงจันทน์ หรือหลวงพระบาง อยู่ในกลุ่มชนชาติ *“ลาวลุ่ม”* เช่นเดียวกัน ดั้งนั้นการสรุปเบื้องต้นในงานวิจัยนี้จึงสรุปการศึกษากลุ่ม ลาวครั่งหรือลาวคังในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลกุดจอก อำเภอหนองมะโมง และตำบลเนินขาม อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ซึ่งใช้เป็นกรณีศึกษาว่ามีถิ่นกำเนิดจากหลวงพระบางและบริเวณใกล้เคียง ดังนั้นในการศึกษาการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย จึงยกกรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างลาวหลวงพระบาง และลาวครั่งหรือลาวคัง จากกุดจอกและเนินขาม ในจังหวัดชัยนาท

บริบทธรรมชาติของหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้นมีที่ราบขนาดเล็กคู่ขนานกับแม่น้ำในที่ราบระหว่างหุบเขา ซึ่งเหมาะกับการทำนาขั้นบันไดและการทำนาข้าวไร่ การประมงและการจัดหาสินค้าป่า และการเป็นศูนย์กลางการค้า เป็นฐานเศรษฐกิจหลักมาแต่โบราณ ซึ่งแตกต่างกันอย่างมากกับบริบททางภูมิศาสตร์ของทีราบลุ่มภาคกลางของประเทศไทยที่มีที่ราบอันกว้างใหญ่ไพศาล ที่โดยเปรียบเทียบแล้วมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์มากกว่า พื้นที่ราบในภาคอีสานซึ่งขาดแหล่งน้ำในฤดูแล้ง กล่าวได้ว่าระบบนิเวศทั้งสามพื้นที่นั้นแตกต่างกันโดยพื้นฐาน โดยเฉพาะลุ่มน้ำภาคกลางของไทยประสบปัญหาน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี แต่อย่างไรก็ตามดูเสมือนกลุ่มไท-ลาวที่มาตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำภาคกลางสามารถเรียนรู้ และ**ปรับตัวในระบบนิเวศใหม่**อย่างสะดวก อย่างค่อยเป็นค่อยไป ค่อยเรียนรู้และปรับตัว และยังสามารถสืบสานและธำรงไว้ ซึ่งสัมภาระทางวัฒนธรรมที่หอบหิ้วมาจากแหล่งต้นกำเนิดได้อย่างน่าทึ่ง

การปรับตัวในระบบนิเวศใหม่

แต่เดิมชาวลาวหลวงพระบางซึ่งมีแหล่งที่ตั้งเป็นภูเขา ป่าทึบมีที่ว่างระหว่างหุบเขาเล็กน้อย เปลี่ยนมาอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของไทยซึ่งเป็นที่ราบกว้างใหญ่อุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดกลยุทธในการปรับตัวจากวิถีชีวิตชาวประมง ค้าขาย ช่างฝีมือ และทำนาทำไร่ มาเป็นการทำนาดำ และเป็นช่างฝีมือทอผ้า แบบจก-ขิด-มัดหมี่ และมีพัฒนาการด้านผ้าซึ่งเป็นคำตอบทั้งมิติด้านประวัติศาสตร์พลัดถิ่น และคำตอบด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ที่ภาครัฐของไทยให้ความสำคัญของ “ศิลปาชีพ” ซึ่งปัจจุบันมีผลทั้งบวกและลบกับชุมชนลาวครั่งในจังหวัดชัยนาท เพราะนอกจากจะพัฒนาระดับช่างฝีมือแล้ว ในอีกแง่หนึ่งชุมชนสองชุมชนกลายเป็นคู่แข่งขันกันเอง ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีคำตอบว่าในอนาคตควรเป็นอย่างไร

วิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจ

ทรัพยากรทางชีวภาพในบริบทใหม่ทำให้เกิดการปรับตัวเพียงไร?

ปัจจุบัน *“กุดจอก”* สามารถช่วงชิงทรัพยากรจากภาครัฐได้ จากการปฏิบัติการที่ก้าวหน้าของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีครบทุกด้าน ผ้า อาหาร ดนตรี และการแสดงนอกเหนือจากการเป็น

ชาวนา ลาวครั่งในกุดจอกใช้ต้นทุนทางสังคมเหล่านี้อย่างฉลาด ปฏิบัติการทางสังคมของชาวลาวครั่งในกุดจอกนอกจากจะมีความร่วมมือจากทางจังหวัดชัยนาทแล้ว ยังขยายไปวงการ *"ภูมิภาค"* และ *"ระหว่างประเทศ"* คือ สปป.ลาว แต่ *"เนินขาม"* เป็นพื้นที่ดอน ทำให้ไม่ได้อานิสงฆ์จากระบบชลประทานของรัฐ การปรับตัวในระบบวิถีชีวิตไม่สามารถใช้เกษตรกรรมนำชีวิตได้ วิถีชีวิตจึงเน้นหนักไปในด้าน "ผ้าทอ" ซึ่งมีผู้ผลิตและสืบทอดหลายกิจการ และแม้ว่าชาวลาวครั่งที่ "เนินขาม" ไม่ได้มีสำเนียงพูดแบบลาวหลวงพระบางอันอาจถือเป็นต้นตอของการผลิตผ้าลาวครั่งที่พวกเขาดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน (ผ้าย้อมคราม) และต่อระบบเศรษฐกิจภายนอก ในขณะที่นาข้าวเป็นผลิตผลที่เป็นได้เพียงระดับยังชีพทำให้วิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมดั้งเดิมโดยเฉพาะการทำนาปียังคงอยู่

ภูมิปัญญาใหม่ที่ปรากฏในบริบทใหม่เพื่อปรับตัวให้วิถีชีวิตสมดุล

ภูมิปัญญาใหม่ในบริบททั้งเกษตรกรรมและหัตถกรรมในปัจจุบันยังคงเป็นพลวัตไม่มีบทสรุปที่แน่นอน แต่อย่างไรก็ตามในขณะที่สังคมและเศรษฐกิจโดยรวมมีการขับเคลื่อนไปรวดเร็วมาก การปรับตัวให้สถานการณ์รอบด้านที่ไม่ใช่การปรับตัวด้านการเกษตรและการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรเท่านั้น แต่การก้าวล้ำไปในกระแสโลกาภิวัฒน์เป็นสิ่งจำเป็น ดังจะเห็นว่าภูมิปัญญาใหม่ของลาวครั่งโดยเฉพาะที่กุดจอกเริ่มด้วยการพัฒนาชุมชนในทุกๆ ด้านโดยความร่วมมือเป็นหมู่คณะโดยข้อตกลงร่วมกัน ดังกรณีศึกษาของผู้ใหญ่เก็บ นิวัฒนากร ศรีพรหมาที่เริ่มที่บ้านกุดจอกเพื่อให้ชุมชนลาวครั่งของกุดจอกได้พัฒนาในลักษณะของ *"Best Practice"* การใช้ประสบการณ์ที่แลกเปลี่ยนเพื่อการพัฒนาไปข้างหน้าอย่างยั่งยืนร่วมกัน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่รองรับได้ถึงการเปลี่ยนแปลงในโลกาภิวัฒน์ และโดยเฉพาะในกลุ่มอาเซียน ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

การปรับตัวเพื่อให้ชีวิตสมดุลในปัจจุบันยังเป็นพลวัต เพราะจากการศึกษาย้อนหลังถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศกับวิถีชีวิตโดยอาศัยมุขปาฐะ ได้ค้นพบว่าชุมชนลาวครั่งทั้งที่กุดจอก และเนินขามเคยมีระยะที่ความสมดุลลดลงจนใกล้เคียงกับขีดจำกัด (carrying capacity) และมีเสถียรภาพขึ้นในช่วงเวลาต่อมา แต่ตราบจนปัจจุบันยังคงเป็นพลวัตอยู่

การปรับตัวของหมู่บ้านและเรือน

หมู่บ้านในพื้นที่หลวงพระบางและบริเวณเกี่ยวเนื่อง เป็นหมู่บ้านระบบกระจุกตัวอันเนื่องมาจากความลาดชันสูง การเรียงตำแหน่งเรือนจึงเกิดจากการตอบรับการไหลของน้ำและพังทลายของดิน เมื่อมาตั้งถิ่นฐานในที่ราบที่ในอดีตมีศาลปู่ตา และมีพิธีกรรมผีเทวดา ผีเจ้านาย แต่ปัจจุบันน้ำหนักของความสำคัญของศาลปู่ตา ลดน้อยลง พิธีกรรมเลือนหายไป ปรากฏศาลผีบรรพบุรุษ และศาลพระภูมิเช่นเดียวกับหมู่บ้านคนไทยในพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เห็นได้ชัดว่ากระแสวัฒนธรรมหลักเป็นปัจจัยสำคัญในการปรับเปลี่ยน องค์ประกอบของหมู่บ้านปัจจุบันถูกครอบงำด้วยระบบการปกครองท้องถิ่น และการพัฒนา ทำให้เกิดองค์ประกอบทางสังคมและการปกครองในระบบเดียวกันหมด และปรากฏชัดเจนในผังหมู่บ้านปัจจุบัน

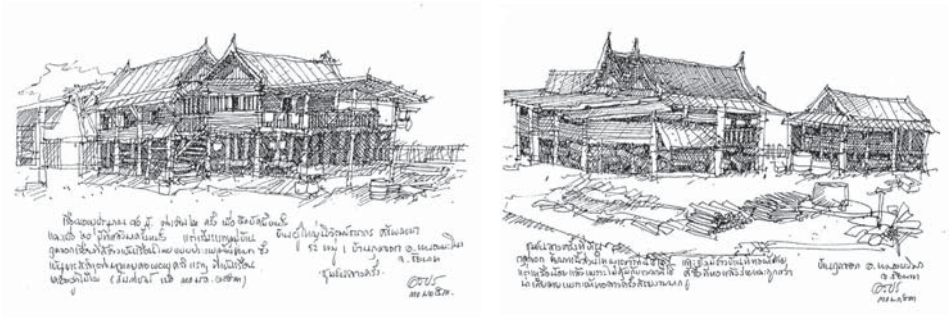
สำหรับเรือนพื้นถิ่นในพื้นที่ต้นกำเนิดและในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางปรากฏทั้งความเหมือนและความต่าง องค์ประกอบการใช้สอยทั้งสองพื้นที่เป็นระบบเดียวกัน ทำให้ผังเรือนอยู่ในระบบเดียวกัน คือมีส่วนในเรือนซึ่งเป็นโถงกลางต่อเนื่องกับส่วนนอน *"ส้วม"* ที่เรียงคู่ขนานไปกับโถงกลาง และปิดท้ายด้วยเรือนครัว การเข้าถึงส่วนในเรือนของหลวงพระบางจะเข้าถึงจากระเบียงข้าง แต่ของลาวครั่งในไทย เข้าถึงจากชานหน้าเรือน สำหรับรูปลักษณ์ของเรือนนั้น เรือนดั้งเดิมแบบเรือนหลวงพระบางมีการใช้เทคโนโลยีการสร้างฝา แบบขัดแตะฉาบปูนขาว ขนาดของหน้าไม้มักขึ้นอยู่กับอัตราการเจริญเติบโตของต้นไม้ที่ขึ้นในระบบนิเวศ แต่รูปทรงเรือนลาวครั่งในลุ่มน้ำภาคกลางของไทยถูกครอบงำด้วยวิถีไทย คือเรือนมีลักษณะรูปทรงเป็นเรือนแบบไทยเดิมมีตัวเหงา แต่ผังพื้นเป็นแบบเรือนลาว

แนวโน้มในอนาคตของชุมชนลาวครั่ง (ลาวคัง) ในพื้นที่ภาคกลาง

มีแนวโน้มจากอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมและนโยบายการท่องเที่ยว

กรณีบ้านกุดจอกเริ่มเปิดศูนย์วัฒนธรรมไทคัง (ลาวครั่ง) ประจำหมู่บ้านและเปิดการรับผลประโยชน์จากนโยบายการพัฒนาของจังหวัดได้อย่างเป็นผลสำเร็จ

กรณีบ้านเนินขามซึ่งวางตัวเป็นคู่แข่งกัน แม้ปัจจุบันจะไม่ได้ประโยชน์จากนโยบายการพัฒนา แต่ก็มีโอกาสต่อไปในอนาคต รวมถึงการมีฐานการผลิตผ้าย้อมคราม ที่ค่อยๆ สร้างตลาดของตนเองได้สำเร็จได้ในอนาคต

ภาพที่ 5: เรือนลาวครั่ง (ลาวคัง) ที่บ้านกุดจอก อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท

สรุป

การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว 4 กลุ่ม ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน ลุ่มน้ำแม่กลอง และลุ่มน้ำเพชรบุรี อันได้แก่ ลาวโซ่งในลุ่มน้ำเพชรบุรี ลาวพวนในลุ่มน้ำท่าจีน (แม่น้ำสุพรรณบุรี) ลาวเวียงในลุ่มน้ำแม่กลอง และลาวครั่ง (ลาวคัง) ในลุ่มน้ำท่าจีนได้พบการปรับตัวในช่วงระยะเวลาประมาณ 200 ปี ของการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาในไทยทั้งในการปรับตัวในระบบนิเวศใหม่ ระบบเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาและการดำรงชีพการปรับตัวทางกายภาพของหมู่บ้านและเรือน ซึ่งกลุ่มไท-ลาวทั้ง 4 กลุ่ม มีบริบทใหม่และปัญหาในการปรับตัวต่างกันไป แต่ได้พบว่าไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว กลุ่มใดก็ตาม ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาที่ต้องปรับตัวกันเป็นวงจรต่อเนื่อง คือ นโยบายการพัฒนาของภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาสาธารณูปโภคและนโยบายด้านการเกษตร และอุตสาหกรรม โดยเฉพาะนโยบายเพิ่มผลผลิตข้าว หรือ **“ปฏิวัติเขียว”** ที่เริ่มมาตั้งแต่ประมาณพ.ศ. 2510 เป็นต้นมา การเพิ่มผลผลิตข้าวเพื่อส่งออก ทำให้เกิดปัจจัยเกี่ยวเนื่องมากมาย อาทิเช่น **ระบบการจัดการน้ำในการชลประทาน การสร้างถนนซึ่งเป็นสาธารณูปโภคหลักเพื่อการขนส่ง** เกิดอุตสาหกรรมปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ส่งเสริมอุตสาหกรรมการเกษตร **เปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าวซึ่งเป็นภูมิปัญญาเดิม** เป็นพันธุ์ข้าวใหม่ที่ให้ผลผลิตมากและต้องใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงมากเป็นเงาตามตัว วิถีชีวิตของชาวนาที่ทำนาปีปรับเป็นนาปรัง เป็นการเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ซึ่งต้องปรับตัวในระบบนิเวศ **เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง กลายเป็นเศรษฐกิจสองระบบ** (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา: 2541) **ภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลือกสรรพันธุ์ข้าวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชุมชนเปลี่ยนไป**เป็นรับพันธุ์ข้าวจากหน่วยงานของรัฐ (พอพันธ์ อุยยานนท์ 2546: 140) **วัวควายหายไปจากนา**กลายเป็นรถไถ 2 ล้อ และสี่ล้อ (อัมมาร สยามวาลา 2533: 72) **ภูมิปัญญาเกี่ยวกับหัตถกรรมซึ่งใช้เวลาว่างจากนา จักสาน ทอผ้า หายไปหมด** เนื่องจากเวลาหายไปกับการปลูกข้าวและเตรียมดินปีละ 2 ครั้ง หรือ 2 ปี 5 ครั้ง (พอพันธ์ อุยยานนท์ 2546: 286) **ความสัมพันธ์เกื้อกูลในการลงแขกทำนาแบบบุพกาลหายสาบสูญไป** (เอกวิทย์ ณ ถลาง 2540 : 327) **วัฒนธรรมเนื่องในวัฒนธรรมข้าวหายไป** เพราะไม่มีช่วงเวลาในการประกอบพิธีกรรม (อรศิริ ปาณินท์: 2546)

นอกจากปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพราะการปรับเปลี่ยนนโยบายการเกษตรของภาครัฐที่เป็นผลกระทบโดยตรงแล้ว ยังปรากฏผลกระทบทางอ้อมที่เกิดแก่ชุมชนอีกมากมายอาทิเช่น ข้อสรุปในการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวที่กำลังศึกษานี้ เช่น สภาพของผังหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปตามกลไกที่เพิ่มเติมของนโยบาย สภาพไร่นาเปลี่ยนไป ลดปริมาณลงจากนโยบายการเพิ่มอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมการเกษตร และท้ายสุดเรือนพื้นถิ่นปรับเปลี่ยนไปตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง เช่น จากสาเหตุของการจัดระบบชลประทานของภาครัฐ ทำให้ชาวนาหลายคนต้องเปลี่ยนเป็นชาวสวนหรือชาวนากลายเป็นผู้รับจ้างในระบบราชการ หรืออุตสาหกรรมพื้นที่เดิมในเรือนก็จำเป็นต้องแปรเปลี่ยนตามไปด้วย

ในกลุ่มไท-ลาวทั้ง 4 กลุ่มได้พบว่า **กลุ่มที่ยังคงธำรงอัตลักษณ์เดิมไว้ได้มากคือ ลาวโซ่ง และลาวพวน** ซึ่งได้รับผลกระทบการพัฒนาของภาครัฐน้อยกว่า **กลุ่มที่ปรับเปลี่ยนไปเกือบสิ้นเชิง คือ กลุ่มลาวเวียง** ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกระแสวัฒนธรรมหลักจากคนไทยในพื้นที่ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและความเชื่อ ส่วน**กลุ่มลาวครั่ง (ลาวคัง) จากชัยนาท เป็นกลุ่มที่พยายามใช้อัตลักษณ์ของผ้าทอเป็นตัวนำในการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรม**ไปพร้อมๆ กัน กับวัฒนธรรมด้านอาหาร ดนตรี และการแสดงซึ่งขยายตัวได้ในระดับภูมิภาค และความเชื่อมโยงกับสาธารณรัฐประชาชนลาว

แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิจัยและการสำรวจภาคสนามและสัมภาษณ์เชิงลึกในทุกๆ แหล่งที่ตั้งที่เป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยมีความเห็นสรุปว่า แม้จะประสบกับกระแสโลกาภิวัฒน์ที่ถาโถมเข้ามาสู่กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ทั้ง 4 กลุ่ม อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความแปรเปลี่ยนทางรูปธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิต การทำมาหากิน เศรษฐกิจและสังคม แต่สิ่งที่น่ายกย่องสำหรับกลุ่มไท-ลาว ทั้ง 4 กลุ่ม คือทุกกลุ่มรักษาลักษณะนามธรรมของกลุ่มอันได้แก่ ความเชื่อ ความเอื้ออาทร ความร่วมมือระหว่างกลุ่ม การธำรงลักษณะเฉพาะของกลุ่ม และการใช้ภาษาลาวในการสื่อสารไว้ได้อย่างน่าทึ่ง และน่าสนใจยิ่ง

หมายเหตุ : บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย *“การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย”* ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนวิจัย ศาสตราจารย์วิจัยดีเด่น พ.ศ. 2552 (2552-2555) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งคณะผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ.ที่นี้เป็นอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

กรวรรณ ชีวสันต์ และธิตินัดดา จินาจันทร์. **ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนา-ล้านช้างการศึกษาเปรียบเทียบประเพณี 12 เดือน.** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2546.

ควอริช เวลส์ (แต่ง), กาญจนา สมเกียรติกุล และยุพา ชมจันทร์ (แปล). **การปกครองและกรบริหารของไทยสมัยโบราณ.** กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2547.

ทรงยศ วีระทวีมาศ. *"เรือนพักอาศัยกลุ่มชาติพันธุ์ไทในอีสาน"* ใน **รายงานความก้าวหน้ารอบปีที่ 1 โครงการภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท: คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2536.

ธาดา สุทธิธรรม. **รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบแผนผังชุมชนอีสานสายวัฒนธรรมไท.** ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2545.

ธิติ เฮงรัศมี และคณะ. **รายงานวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบบ้านพักอาศัยในชนบทอีสานแถบลุ่มน้ำชี.** ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2535.

นพดล ตั้งสกุล. *"การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคารพักอาศัยและปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้อง กรณีศึกษาบ้านขวา อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น"* ใน **วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.** ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2545. หน้า 29-37.

บังอร ปิยะพันธุ์. **ประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวลาวในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.** กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2529.

บังอร ปิยะพันธุ์. **ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2541.

มนู อุดมเวช. **ประวัติศาสตร์ไทดำในประเทศไทย.** เพชรบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 2547.

ยศ สันตสมบัติ. **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย 1.** กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2551.

โยชิยูกิ มาชูฮารา. **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรลาวล้านช้างสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14-17: จาก "รัฐการค้าภายในภาคพื้นทวีป" ไปสู่ "รัฐกึ่งเมืองท่า"** กรุงเทพฯ: มติชน. 2546.

รัตนา จันทร์เทาว์. *"ประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวัฒนธรรมภาษาในการตั้งชื่อของไทแมน".* **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง**. ปีที่ 1 ฉบับที่ 3. กันยายน-ธันวาคม 2548.

วิชิต คลังบุญครอง และไพโรจน์ เพชรสังหาร. *"เฮือนอีสาน"* ใน **สถาปัตยกรรมอีสาน.** กรุงเทพฯ: เมฆาเพลส. 2530. หน้า 59-77.

วิโรฒ ศรีสุโร. *"เรือนไทยในภาคอีสาน"* ใน **เรือนไทย**. กรุงเทพฯ: ฉลองรัต. 2536. หน้า 119-156.

ศรีศักร วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ. **ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม.** กรุงเทพฯ: มติชน. 2534. หน้า 4-5.

วีระ อินพันทังและคณะ. **โลกของชาวไทดำ: ความสัมพันธ์ซึ่งกันระหว่างสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของชาวไทดำในไทยกับในเวียดนาม.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.

วีระพงศ์ มีสถาน. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์พวน.** กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิกการพิมพ์, 2539.

ศิริพร ณ ถลาง. **ชนชาติไทในนิทาน แลลอดแว่นคติชน และวรรณกรรมพื้นบ้าน.** กรุงเทพฯ: มติชน. 2545. หน้า 3-7.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย 2.** กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2551.

สมชาย นิลอาธิ. **"เรือนอีสานและประเพณีการอยู่อาศัย"** ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ: เมฆาเพลส. 2530. หน้า 137-140.

สุมิตร ปิติพัฒน์และเสมอชัย พูนสุวรรณ. **ลาวโซ่ง: พลวัตระบบวัฒนธรรมในสองศตวรรษ.** กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

สุรชัย ศิริไกร. **การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว.** กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2548.

สุวิทย์ จิระมณี. **ศิลปสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานในวัฒนธรรมไทย-ลาว.** ชลบุรี: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. 2545.

สุวิทย์ ธีรศาสวัต และณรงค์ อุปัญญ์. "ครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลง: กรณีชาติพันธุ์ผู้ไทย" ใน **วัฒนธรรมกับการพัฒนาทางเลือกของสังคมไทย เล่มที่ 2** ชนเผ่าอีสาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา. 2551.

อรศิริ ปาณินท์. **บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

อรศิริ ปาณินท์. **เรือนพื้นถิ่นไทพวนในประเทศไทย.** นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

The Adaptability in the Different Context of the Tai–Lao Ethnic in the Central Region Basin of Thailand

Emeritus Professor Ornsiri Panin
Faculty of Architecture, Kasetsart University

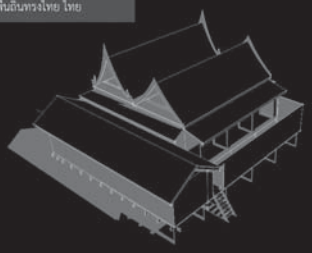
Abstract

This paper is the part of the research entitled "Holistic Study for the Adaptability in the Different Context Tai-Lao Ethnic in The Central Region Basin of Thailand", which emphasized on the conclusion of the adaptability of 4 groups of Tai-Lao Ethnic, Lao Song or Black Tai from Dien Bien Phu, Vietnam. Lao Phuan From Xieng Khuang, Lao Vieng from Vientiane and Lao Krang from Luang Pralang, The Lao PDR, which migrated to Thailand almost two centuries ago to the Central Region Basin of Thailand which appeared totally different in natural context and biological recourses assistant by the usage of triangulation method of study, research questions for the integration of adaptability were raised to fulfill the answers and conclusions of ecology, social, economic, culture and deeply stressed on the content of village plan and vernacular architecture. If was found that main factor which caused the change and adaptability on lives and living of Tai-Lao Ethnic are the Governmental Policy for Agricultural Development. The main goal for maximizing rice export production caused the changes and adaptability in the whole live-cycle. Since the water management, maximizing the transportation route, the change of agricultural technology, increasing the chemical product for crops as well as increasing working time, less of leisure time and rice-culture ceremony. These cycles of changes and adaptability also caused the change on village plan and vernacular houses which almost overshadowed by traditional Thai houses. But the chance only Occurred to the houses from, fortunately the way of living which mirrored from the house plan still remain.

Key words : Central Region Basin, Lao-Song, Lao Phuan, Lao Vieng, Lao Krang

.indd 223 20/12/2555 23:05:29

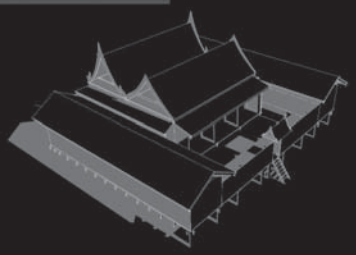
เรือนพื้นถิ่นทรงไทย ไทย

แผนภาพความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย
ของเรือนพื้นถิ่นทรงไทยชาวไทย

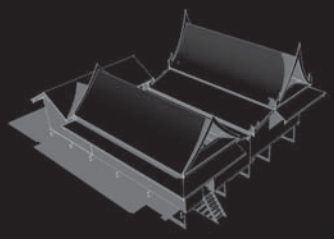
เรือนพื้นถิ่นทรงไทย ไทย-จีน

แผนภาพความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย
ของเรือนพื้นถิ่นทรงไทยชาวไทย-จีน

เรือนพื้นถิ่นทรงไทย ไทย-มอญ

แผนภาพความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย
ของเรือนพื้นถิ่นทรงไทยชาวไทย-มอญ